

29. ТАРАС ГРИГОРОВИЧ ШЕВЧЕНКО: ЛІРИКА ПЕРІОДУ ЗАСЛАННЯ

Сергій Шевчук
Павло Черненко

Національний університет харчових технологій

Вступ. П'ятого квітня 1847 р. підступний донос на Шевченка, як учасника Кирило-Мефодіївського товариства, призвів до арешту. 6 квітня 1847 р. Шевченка під конвоем було відправлено до Петербурга і ув'язнено в казематі Третього відділу. Саме там поет написав цикл віршів «В казематі», куди входить хрестоматійний «Садок вишневий коло хати». Після допитів Шевченка почали розглядати окремо від членів Кирило-Мефодіївського товариства, вважаючи поета найнебезпечнішим злочинцем, твори якого могли «возбудить малороссиян к восстанию». Ще в казематі Шевченко усвідомлював: на нього чекає жорстока розправа. Написана тоді поезія «В неволі тяжко...» сповнена передчуття «злої долі». Непокоїла думка, що доведеться каратися далеко від рідного народу, батьківщини.

Мета роботи — визначити основні формальні та змістові риси поезії періоду заслання як чинники утворення бінарної опозиції «воля — неволя».

Виклад основних результатів дослідження. Як виявилось, і в далекому Оренбурзі було немало людей, які знали Шевченка й високо цінували його твори.

Ширилася звістка й протилежного характеру: в солдати віддано важливого політичного «злочинця». У демократичних колах її сприймали з цікавістю і співчуттям.

Найбільше в цей час Шевченко дорожив дружбою братів Федора та Михайла Лазаревських [1]. У їх особі він знайшов не тільки щирих шанувальників і цінителів своєї поезії, а й незрадливих у біді друзів. Окрім клопотання про полегшення солдатського життя поета, брати Лазаревські надавали йому і матеріальну допомогу, по змозі постачали йому книжки, журнали. Певний час через Федора Шевченко одержував кореспонденцію. Глибокий слід у його душі залишили зустрічі з Михайлом в Орську.

Творчість була для нього не тільки духовною потребою, а й формою протесту проти царського свавілля. Записуючи рядок за рядком, він підтверджував свої ж слова: «Караюсь, мучуся... але не каюсь!.. » Одна за одною виникають «захаявні книжечки» — таємні рукописні збірочки «невольничої поезії» Т. Шевченка. На третьому році заслання поет переписав свою «невольничу поезію» у нові маленькі саморобні книжечки, яких набралось двадцять сім. З'єднані разом, вони склали знамениту «Малу книжку» — перше чистове зведення віршів і поем 1847 — початку 1850 років [3, с.220].

За доносом одного з офіцерів-«землячків», поета відправили в одну з рот у віддалене Новопетровське укріплення під якнайсуворіший нагляд це був найтяжчий часи Шевченкового заслання, період найбільшої ізоляції поета від світу, коли обірвалися навіть листовні зв'язки з нечисленними друзями на волі, встановлені у попередні роки.

Форт Новопетровський, де наш поет карався з жовтня р. 1850 серпня р. 1857, був для його тією тюрмою, що вкінці добила здоров'я і задушила його. Тим-то не буде зайвим хоч короткими словами розповісти історію оцієї страшної живої могили [4, с.253].

Тільки 1853 року, він потай відновив літературну творчість, але звернувся до нового для себе жанру — повісті. В одному з листів 1858 року Т. Шевченко зазначав, що повістей у нього «десятків коло двох набересться», нині відомі тексти лише дев'яти: «Наймичка», «Варнак», «Княгиня», «Музикант», «Несчастный», «Капитанша», «Близнецы», «Художник», «Прогулка с удовольствием и не без морали».

Кожна хоч трохи освічена і розвинена людина відає велику вагу листування з кривими і з приятелями [2]. Листи з рідного краю, рідною мовою, прислані на чужину, мають невимовно велику, могутню вагу; вони не тільки наливають у серце утіхи й радощів.

Так дивився на листування і Шевченко; про се свідчать нам усі його листи, найпаче до Лизогуба, Репніної, до Козачковського, до Бодяньського і ін. Те ж саме бачимо і в творах його, писаних на засланні, наприклад [3, с.285]: «Хіба самому написать / Таки посланіе до себе, / Да все дочиста розказать, / Усе, що треба і не треба? / А то не діждешся його, / Того посланія святого, / Святої правди ні від кого...»

Або друге: «І знов мені не принесла / Нічого почта з України...»

Сумуючи, що нема листів від колишніх приятелів, поет пише: «Вони [приятелі] з холери повмирали, / А то б хоч клаптик переслали / Того паперу... // Ой із журби та із жалю, / Щоб не бачить, як читають / Листи тіі, — погуляю...»

Висновки. Ні арешти і жорсткі переслідування, ні вогкі і темні каземати III відділення, ні заслання і солдатчина — ніякі утиски не змогли зігнути поета-революціонера Тараса Шевченка. Не раз він говорив, що ніколи не зійде з назавжди обраного шляху — шляху народного співця: *«Нікому я не продамся, / В найми не наймуся»*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковалевський І.Р. Тарасова доля / І.Р. Ковалевський. — К.: Дніпро, 1998. — 85 с.
2. Літературознавча енциклопедія / авт.-упоряд. Ю. І. Ковалів. — Т. 1. — К.: ВЦ «Академія», 2007. — 624 с.
3. Шевченко Т.Г. Біографія / Т.Г. Шевченко. — К.: Наук. думка, 1984. — 560 с.
4. Кониський О. Я. Тарас Шевченко-Грушівський: хроніка його життя. — / упоряд., підгот., тексти, передм., приміт., покажч. В. Л. Смілянська. — К.: Дніпро, 1991. — 702 с.